

està ja ben acusada en el XIV: «cant éi fo descavalcat, éi *farmà* son caval costa una mata», Reixac (*Questa*, 44.6); és la concreció semàntica d'aquest verb romànic més típica del català, enfront de la predominant francesa 'tancar' i la predominant italiana 'aturar', mentre que el cast.-port. ha descabellat poc el mot en el pla de mot hereditari, i la llengua d'oc es mantingué en la seva habitual posició de llengua de transició entre les tres primeres; de manera que ja s'hi troba a l'Edat Mitjana amb matisos semblants als de totes tres, sovint amb el del francès i de vegades tirant (i fins atenyent) al del català (si bé sense distingir-ho netament del matís de 'fixar, estacar'): així successivament en els dos usos que en fa un passatge de *Flamenca*: «aitantost dins lo *fermeron* / ab una barra gran e ferma / que de paret en paret *ferma*» (versos 5794-6).

En els parlars moderns el mot es mostra, en aquesta acc., molt robust, si fa no fa pertot (almenys fins a l'Ebre), incloent-hi els escr. Renaix. «ell mateix *fermà* 'l matxo en una de les estagues en la paret clavades», G. Vidal i Val. (*Rosada d'estiu*, 387), fins a Benasc («*ferma* el macho al corral» 'ata al macho en la cuadra', Ferraz, 61), i a les Illes potser més que enlloc (sense exceptuar-ne eiv. «*fermà*: atar», PzCabr.), com ho confirma a Mallorca no sols la multitud de matisos secundaris i paraules derivades amb què això es presenta, sinó fins i tot la seva extrema evolució fonètica, en el parlar de la pagesia (fins a arribar a *formá*, cf. la nota supra relativa a *formetat*); *desfermar* [-ar-se «sol·vere habenas, capistrum», Belv.], «l'home, al veure'l, s'aixecà, *desfermà* un cavall qu'estona [ha] que grata en terra», Genfís i Ag. (*Jo. Flo.* 1872, 202); «los cavalls de les tartanes pasturaven *desfermats*, renillavan, s'encabritaven, s'ajeyan y revolcaven d'alegria», Noller (*Notes de co.*, 32); *desfermament*, *desferma*, *desferm*.

Ferma, 'acte de donar vigor', especialment 'ferma de dret' [c. 1240]: «sapiaz, seynor, per la *ferma* que-us fit <z> a-N R. de Foix, li acabé tots los diners a Poycerdà» [PPujol, *Docs. Vg. Urg.* xiv-2]. *Fermació*. *Fermada*. *Fermador*; *fermadora* [Tort., 1385, *BABL* xii, 49]. *Fermadura*. *Fermall* [-al, Rubió Ll., *Docs. Cult.* i, 175], i freqüent literàriament des de BMetge, sobretot molt en JoMartorell: «los mantenidors prestament foren desarmats, e tots vint-e-sis vingueren vestits ab sos gesarans e ab jaquetes, totes d'una color e d'una fayçó, brodades d'orfebreria; hi en lo cap cascú portava un bonet de grana ab un bell *fermall* que bé parien que fossen cavallers de gran estat e d'alta cavalleria» (Riq., 106, Ag. i, 131), «cadenes de or, *fermall*s e altres joyes ---» (Ag. i, 376), etc.; *fermalla*; *fermallera*; *afermall*s; *afermellades*.

Fermament m., no gaire usat, en loc del comú, força més freqüent, *fermança* [1248]: «les coses --- les quals són a mi obligades per raó de *fermança* que feren a-N B. Pintor», doc. segarrenç de 1248 (Sanaüja, PPujol, *Docs. Vg. Urg.* x-3, impossible llegir *fercu* com s'imprimí); «li entrava *fermança* que nostra Dona pregaria per ell, ab que ell no feés nulla desonor»,

«a honor de nostra Dona donats e fets almoyna, cor jo-us bastaré de blat per tot aquest any: e en açò no duptets, e met-vos en *fermança* nostra Dona», Llull (*Blanq.*, *NCl.* ii, 65.11, 35.23); «*fermança* que sia donada en pleyt, si alguna cosa per aquela *fermança* paga aquel per qui la *fermança* ha feyta, lo-y deu tot enmenar e restituir», *CostTort.* (Ol., p. 198); *fermansa*, -ses, en docs. ross. de 1312 i 1313 (*RLR* xxix, 65, 71); «si lo dit senyor de la nau o del leny no trobarà *fiança*, la senyoria no-l ne pot destrigar de son viatge, sinó aytant que-l deu fer jurar que ell no ha *fermança* ne la pot trobar», *Consolat* (Pard.), p. 310, § 233.² Encara que després de l'Edat Mitjana l'ús d'aquest mot ha perdut terreny en la llengua quotidiana, s'ha mantingut, però, en les zones més castisses i espontànies de llenguatge: «he llogat a vós una casa mia --- me haveu donat *fermances* R. Vives y G. Valancas com apar ab acte rebut en poder de F. R., notari, y ab altre albarà que vós me haveu fet, *fermat* de la mà de dites *fermances*», model de contracte o albarà en OPou (*ThPu.*, 132).

I en romanços vells bandolerescs o situats a l'Alta Catalunya: «y direu a-n-en Gustí - si té cabras se las grati: / pistolas tinc al sarró - y la daga per *fermansa*», MilàF (*Romillo.*, 434), «de dinés te'n deixaré - però vuy una *fermansa*» (Vall de Bianya, c. S. xviii), id. (157); i encara avui el P. Serra observa que a la pagesia gironesa es diu *fer mança* 'prestar fiança' (*AORBB* v, 233). *Fermanceria*. *Afermançar*: «lo qui està obligat o *afermançat* y ha de comparèxer quant serà citat: obstrictus vadimonio», OPou (*ThPu.*, 117); *afermançament*; *afermança*.

Afermar [*Homilies*]: «Aizò *afermà* sent Agostí: *Si res aliena non redditur --- penitencia non agitur*: aizò dix, que no perdonaria Déus ---» (F^o 5r18); «altra natura à l'enteniment a entendre, ço és a saber, que hom *aferm* possible cosa ésser aquella cosa que la volentat vol --- cor si, ans que-l enteniment la entena, *aferma* impossibilitat ---», Llull (*Blanq.*, *NCl.* ii, 158.1), acc. en la qual la llengua moderna s'ha decidit per la variant sàvia *afirmar*, ço que no s'ha esdevingut en l'altre, molt corrent en la llengua dels segles immediatament posteriors, la construïda reflexivament, per a 'llogar-se, contractar-se, emprar-se': «Judes --- con fo passat en Oltramar, / tant tost senyor anet cerquar: / ab Pons Pilat s'és *afermats* / car són semblans de volentats», *Lleg. Rim. Sev.*, v. 142; «tot servent o tota serventa que còlga les festes, si s'*aferma* a an, deu servir tot l'an e un mes oltra, per benedictions», *CostTort.*, 69; StVicentF (*Serm.* ii, 59.22; cf. s. v. *AMO*); la presència en el qual era d'esperar, car no sembla que enlloc s'hagi mantingut tant l'ús d'aquest terme com en el P. Val.: «en 13 de mars de 1746 se *aferma* Visent Ricart --- en casa Tomàs Coserges mestre del ofici <d'escultor>, en obligació de amostar-li l'ofisi y governar-lo --- y donar-li so pare al mestre un caffès de forment cada any asta la edat de vint anys que complís lo tems, i sens donar-li soldada alguna», doc. de València (*BSCC* xiv, 9); a Ribagorça la variant *afirmà* 'contractar' (Ferraz, Benasc, 47). *Afermable*; *aferma-*